

**Ministerieel besluit tot definitieve aanduiding van de ankerplaats
'Vijver- en heidegebied rond de bovenbeek van de Laambeek, Roosterbeek en
de Slangebeek' in Houthalen-Helchteren en Zonhoven**

DE VLAAMSE MINISTER VAN BESTUURSZAKEN, BINNENLANDS BESTUUR,
INBURGERING, TOERISME EN VLAAMSE RAND,

Gelet op het decreet van 16 april 1996 betreffende de
landschapszorg, gewijzigd bij de decreten van 21 oktober 1997,
18 mei 1999, 8 december 2000, 21 december 2001, 19 juli 2002,
13 februari 2004, 10 maart 2006, 16 juni 2006 en 27 maart 2009;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 13 juli 2009
tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de
Vlaamse Regering, gewijzigd bij besluiten van 24 juli 2009, 4
december 2009, 6 juli 2010 en 7 juli 2010, 24 september 2010,
19 november 2010, 13 mei 2011, 10 juni 2011, 9 september
2011 en 14 oktober 2011;

Gelet op het ministerieel besluit van 17/12/2012 tot voorlopige
aanduiding van de ankerplaats 'Vijver- en heidegebied rond de
bovenbeek van de Laambeek, Roosterbeek en de Slangebeek';

Gelet op het advies van de Koninklijke Commissie voor
Monumenten en Landschappen van 19/09/2013,

BESLUIT:

Artikel 1. 'Vijver- en heidegebied rond de bovenbeek van de Laambeek, Roosterbeek en de Slangebeek' in Houthalen-Helchteren en Zonhoven wordt definitief aangeduid als ankerplaats overeenkomstig de bepalingen van het decreet van 16 april 1996 betreffende de landschapszorg, gewijzigd bij de decreten van 21 oktober 1997, 18 mei 1999, 8 december 2000, 21 december 2001, 19 juli 2002, 13 februari 2004, 10 maart 2006, 16 juni 2006 en 27 maart 2009.

Art. 2. § 1. Het algemeen belang dat de aanduiding verantwoordt, wordt door het gezamenlijk voorkomen en de onderlinge samenhang van de volgende intrinsieke waarden gemotiveerd:

1° natuurwetenschappelijke waarde:

De ankerplaats is gelegen in een overgangszone tussen het Kempens Plateau en de Demervallei. Dergelijke overgangsgebieden worden gekenmerkt door een eigen dynamiek en zijn in ecologisch en geografisch opzicht uitermate belangrijk. Er komt een veelvoud aan specifieke biotopen voor: bossen en heide op de randen van het Kempens plateau, natte graslanden, ruigten en moerasbossen in de beekvalleien en vijvercomplexen in de zone van het gradueel verval.

Het brongebied vormt met zijn laagveen- en moerasgebieden in de beekvalleien een natuurlijk waterreservoir en bepaalt mede het waterstockerend vermogen van het landschap in de Lage Kempen. In de beekvalleien bevinden zich de belangrijkste natuurwaarden. De typische laaglandbeekecosystemen vertonen een grote diversiteit aan biotopen door de gradiënt droog (op de helling) – vochtig (in de vallei) in een halfopen landschap. Broekbossen (elzenbroeken met veenmossen), wilgenstruwelen, vochtige weilanden, natte ruigten en hooilanden wisselen elkaar af in de vallei. Met deze landschappelijke verscheidenheid hangen een bijzondere flora en fauna samen.

Laaglandheiden zijn in Atlantisch Europa te beschouwen als zeer oude halfnatuurlijke landschappen, of zelfs cultuurlandschappen, gevormd en in stand gehouden als onderdeel van het traditionele landbouwsysteem. Hierdoor bevatten heiden een eigen en kenmerkende biodiversiteit. Toch behoren heiden in Europa tot een landschapstype dat sterk bedreigd is. Door de grote veranderingen in het landgebruik en het beheer gedurende de laatste twee eeuwen, is nog maar weinig van de oorspronkelijke oppervlakte laaglandheide overgebleven. Tenhaagdoornheide en de Teut zijn samen met de Mechelse Heide en de Kalmthoutse Heide één van de laatste grote heidegebieden in Vlaanderen.

De site van de Holsteen groepeer acht grote siliciumhoudende zandstenen die ten plaatse ontstaan zijn uit de aaneenkitting van Tertiair zeezand. Ten gevolge van erosie vond een reliëfinversie plaats tijdens de Elster-ijstijd en zijn de zandsteenblokken aan de oppervlakte gekomen. De talrijke holten zijn het resultaat van biologische activiteit (fossiele dier- en wortelgangen).

Landduinen zijn zeer waardevolle fysische landschappen voor de bestudering van de landschapsvorming onder invloed van wind en vegetatie. In ecologisch opzicht zijn landduinen belangrijk omwille van hun microklimaat. Bovendien maken ze de bestudering van de successie van de pioniersvegetatie mogelijk.

2° historische waarde:

De ankerplaats is een regio met een grote cultuurhistorische en landschappelijke rijkdom.

Verspreid in het gebied werden archeologische sites aangetroffen die getuigen van de vroegste menselijke aanwezigheid sinds het Paleolithicum. De Molenheide herbergt de enige gepubliceerde Ahrensburgsite in Vlaanderen. Als archeologisch monument is de polijststeen van de Holsteen in de Molenheide een uniek gegeven in Vlaanderen. Op de steen werden tijdens het Neolithicum zowel sneden als boorden en zijvlakken van vuurstenen voorwerpen aangeslepen en gladgemaakt wat resulteerde in een reeks groeven en één vlak polijstgedeelte.

De heidegebieden zijn een stille getuige van een menselijke levenswijze die duizenden jaren heeft stand gehouden in de Kempen. De heide-economie was een recyclage-economie. Dit was de enige manier om op de arme zandgronden te overleven. Heide was bijgevolg een essentieel onderdeel in de traditionele agrarische samenleving vóór 1900. Ook andere elementen waren onderdeel van het landbouwsysteem. In de beekvalleien werden beemden als hooiland in cultuur gebracht. Houtkanten of -wallen bakenden akkers en weilanden af. Zoals de plaatselijke bossen dienden zij als houtvoorraad. Deze typische cultuurlandschappen worden steeds zeldzamer.

In het brongebied zijn twee 17de eeuwse schansen aanwezig waar de inwoners van de omliggende dorpen zichzelf en hun vee in veiligheid konden brengen ten tijde van oorlog en plundering. De Brelaarschans met bijhorende schansvijver werd opgericht in de waterrijke gronden vlakbij de Laambeek. Nabij de vijvers van Ballewijers, langs de Slangebeek, lag de Molenschans of Balleweyerschans ingeplant.

Langs de Laambeek is de Genaderse Molen gelegen. Deze molen werd in 1250 gebouwd. De kern van het huidige gebouw dateert uit 1788. De molen bezit een zeldzaam houten bovenslagrad. Het gebouw werd in 1987-'89 grondig verbouwd en gerenoveerd tot restaurant. Ook het houten waterrad werd hersteld. Het binnenwerk is echter verdwenen. De Korenmolen langs de Roosterbeek dateert van vóór 1800. Het is een watermolen die ingericht is als woonhuis. Het gebouw is nog goed als watermolen herkenbaar en heeft nog steeds watertoevoer van de Roosterbeek. Het bovenslagrad is verwijderd, maar het sluiswerk is nog aanwezig.

Langs de Roosterbeek, ligt het kasteel Engelhof dat in oorsprong teruggaat op een landbouwenclave van de abdij van Floreffe uit de 12de eeuw. Het toenmalige landbouwdomein was gespecialiseerd in grootschalige bijen- en schapenteelt en de kweek van zoetwatervis in vijvers op de Roosterbeek. Het huidige kasteel werd gebouwd in 1903 en is gelegen in een Engelse landschapstuin met talrijke oude bomen. Ten noorden van het kasteel sluit een U-vormige hoeve aan met een door een kastanjelaar beschaduwde erf.

3° esthetische waarde:

De afwisseling van uitgestrekte heidegebieden met een mozaïek aan duinen en vennen enerzijds en de eerder beboste beekvalleien met vijvercomplexen anderzijds, geven aan het landschap een hoge visuele belevingswaarde. Het kleinschalig landschap rond Brelaar, Elstreken en de Slangebeekbron telt een grote verscheidenheid aan groene landschapselementen zoals houtkanten, bosjes en struwelen en archeologisch en historisch erfgoed.

4° ruimtelijk-structurerende waarde:

De steilrand van het Kempens plateau is minder uitgesproken en hierdoor minder zichtbaar in het landschap. Het landschap wordt bijzonder sterk gestructureerd door het hydrografisch stelsel, met name de insnijdingen van de Roosterbeek, Slangebeek en Laambeek in het Kempens plateau. De beken hebben dezelfde noordoost-zuidwest-oriëntatie en vormen beboste corridors die de uitgestrekte heide ten noorden en zuiden begrenzen. Op het kasteeldomein van Engelhof blijven de

historische dreven als duidelijk herkenbare relictten een structurerende rol spelen. Ter hoogte van de Brelaarheide vormt de autostrade E314 een sterke visuele grens.

§ 2. De landschapskenmerken die typisch zijn voor de ankerplaats, met inbegrip van de ruimtelijke kenmerken die eigen zijn aan de waarden zijn de volgende:

1° Heide- en boslandschap van het Kempens Plateau

- a) Het Kempens plateau wordt gekenmerkt door een licht golvend landschap dat ingesneden wordt door De Laam- en Roosterbeek die hier ontspringen. De westelijke steilrand van het Kempens Plateau is minder uitgesproken;
- b) Bovenop het Kempens plateau strekken zich de heidegebieden Ten Haagdoornheide, De Teut en Molenheide uit met een afwisseling van enerzijds droge heide en anderzijds vochtige heide met vennen en moerassen;
- c) Zowel in Ten Haagdoornheide als in De Teut komen enkele landduinen voor;
- d) In het heidegebied overwegen naaldbossen met grove den en Corsicaanse den. De blokvormige percelen met rechte dreven en afgelijnde percelen zijn relictten van de grootschalige bebossingsfase in de 19de en 20ste eeuw. Op de Schomberg vormen kleine heideveldjes afgeboord met oude eiken de restanten van voormalige akkers;
- e) De Molenheide bestaat hoofdzakelijk uit loofhoutaanplant in functie van het voormalig militair domein. Verspreid op het plateau komen archeologische sites voor die getuigen van menselijke aanwezigheid in de steentijd. Op de rand van het Kempens Plateau ligt de unieke Ahrensburgiaan site die dienst deed als een tijdelijke kampplaats voor jager-verzamelaars. Aan de westrand van de Molenheide ligt de Holsteen, bestaande uit een aantal grote zandsteenblokken ten behoeve van vuursteenbewerking en met concentraties lithisch materiaal (silex artefacten, klingen). De talrijke holten in de steen zijn het resultaat van biologische activiteit (fossiele dier- en wortelgangen);
 - 1. Steentijd, Mesolithicum en finaalpaleolithicum (Ahrensburgiaan): vondstenconcentratie, lithisch materiaal (extractiekamp) (CAI51851);
 - 2. Polijststeen, Holsteen 1, gebruikt in het Neolithicum; concentratie van lithisch materiaal uit Vroeg-Mesolithicum: (CAI 50018);
 - 3. Steentijd, Midden-Paleolithicum: losse vondst, lithisch materiaal (CAI700116);
 - 4. Steentijd, Holsteen 6: grote zandsteenblok (CAI51413);
- f) Bouwkundig erfgoed: De Holsteen: *Holsteenweg, Zonhoven (ID84272)*.

2° Beekvalleien van Laam-, Rooster- en Slangebeek

- a) De beekvalleien van Laam-, Rooster- en Slangebeek worden gekenmerkt door moerasbos met vooral zwarte els. In de lente overheersen de kleuren van de watervegetatie;
- b) In de valleien ligt een aaneenschakeling van grote en kleine vijvers als relictten van de historische viskweek die een onlosmakelijk deel vormde van het plaatselijke landbouwsysteem. De verlaten vijvers ondergingen een proces van verruiging en verlanding en zijn nu nog herkenbaar aan de natte begroeiing zoals broekbosjes. Het hydrologisch systeem van dijkjes, zouwen en grachten is nog deels bewaard;

- c) Het brongebied van de Slangebeek is een waterrijk laagveengebied met nog relictten van historische viskweekvijvers zoals Ballewijers en het Welleken;
- d) Bouwkundig erfgoed, uit Inventaris Bouwkundig erfgoed:
 - 1. Watermolen: *Korenmolenvweg 36, Zonhoven (ID23224)*;
 - 2. Voormalige "Genaderse watermolen": *'tGenaderen, Houthalen-Helchteren (ID80525)*;
 - 3. Hoeve losse bestanddelen: *Molenschansweg 1, Zonhoven (ID23226)*;
- e) Archeologische sites opgenomen in Centraal Archeologische Inventaris (CAI): in het valleigebied werden op de overgang naar het plateau verschillende sites met artefacten uit de steentijd gelokaliseerd;
 - 1. Steentijd: Holsteen 3, vondstenconcentratie, lithisch materiaal (CAI55482);
 - 2. Steentijd: Holsteen 4, Vroeg-Mesolithicum: vondstenconcentratie, lithisch materiaal (CAI55483);
 - 3. Steentijd: Holsteen 5, vondsten concentratie, lithisch materiaal (CAI55479);
- f) In dit deelgebied komt één schans of verdedigingselement voor. De meestal vierkante schansen werden ingeplant aan de rand van het dorp, in een moerassig gebied en omgeven door een gracht en wal. Deze constructies waren bedoeld als tijdelijke schuilplaats voor mens en dier tegen rondtrekkende legertroepen tijdens oorlogsperiodes;
 - 1. Nieuwe tijd: Molenschans/ Elstrekenschans/ Balleweyerschans (17de eeuw), verdedigingselement (CAI55415).

3° Kasteeldomein Engelhof

- a) Het kasteel is omgeven door een Engelse landschapstuin met oude bomen en langs de straatzijde begrensd door een beukenhaag. Het drevenpatroon, twee hoogstamboomgaarden en een beukenbos herinneren aan de oorspronkelijke configuratie van het kasteeldomein. Vlakbij zijn in de Roosterbeekvallei verschillende gradiënten aanwezig en gaat de vallei over in een zone open weiland dat naar de valleihelling toe overgaat in naaldbos;
- b) Bouwkundig erfgoed, uit Inventaris Bouwkundig erfgoed:
 - 1. Hengelhoef: *Hengelhoefdreef 1, Houthalen-Helchteren (ID80534)*.

4° Kleinschalig cultuurlandschap

- a) Meer naar het westen voert de Laambeek langs de Brelaarheide. Hier bepalen vooral kleine landschapselementen zoals graslanden, omzoomd door houtkanten, houtwallen en struwelen het uitzicht. In plaats van naaldbomen komen hier loofbossen voor;
- b) In dit deelgebied komt een schans voor: Nieuwe tijd: Brelaarschans (17de eeuw), verdedigingselement;
- c) In Elstroken domineert het typische weidelandschap met houtkanten als relictten van de vroegere heideontginning. Het weiland grenst aan een loofboszone. De natte beboste zones zijn relictten van o.a. voormalige vijvers;
- d) Bouwkundig Erfgoed:
 - 1. Solxhof: *'t Genaderen 24, Houthalen-Helchteren (ID80526)*;
 - 2. Veldkapel van 't Genaderen: *'t Genaderen, Houthalen-Helchteren,*

(ID80524));

- e) Archeologische sites opgenomen in Centraal Archeologische Inventaris (CAI):
1. Steentijd: Elsbergweg 1, losse vondst, lithisch materiaal (CAI55486);
 2. Steentijd, Elstreken 1, Jong-Paleolithicum: kampement, lithisch materiaal (CAI55421);
 3. Steentijd, Rustwijerweg 1, Jong-Paleolithicum: vondstenconcentratie, lithisch materiaal (CAI55434).

Art. 3. De aflijning van de ankerplaats op schaal 1/25.000 wordt weergegeven op het plan als bijlage.

Brussel,

Vlaams Minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en
Vlaamse Rand

Geert BOURGEOIS

12-12-2013